

розробанного академиком НАПН Т. С. Яценко, виявлено негативное влияние психологических защит на психику человека.

Ключевые слова: психодинамический поход, дезадаптация, психологические защиты (базовые, ситуативные), идеализированное «Я», бессознательное, глубинная психокоррекция.

Summary. The article deals with the subject of adaptation to society. The article presents the results of investigation of the phenomenon of psychological defenses on the occurrence of maladaptive behaviors. By using the method of active social - psychological cognition developed by academician NAPS T.S.Yatsenko revealed negative impact of psychological defenses on the human psyche.

Keywords: psychodynamic hike, maladjustment, psychological protection (basic situational), idealized "I", the unconscious, the deep psychological correction.

Література:

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ предопределения критических ситуаций). – М. : Издательство Московского университета, 1984. – 200с.
2. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика : навч. посіб. / [Яценко Т. С. (в співавторстві)]; за ред. Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2008. – 342 с.
3. Максименко Е. Г. Особенности функционирования механизмов психологической защиты личности в условиях родительской депривации: автореф. дис. на получение научн. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Е. Г. Максименко. – К., 2009. – 20 с.
4. Психоаналитические термины и понятия: Словарь / Под ред. Борнесса Э. Мура и Бернарда Д. Фаина / Перев. с англ. А. М. Боковой, И. Б. Гриншпуна, А. Фильца. – М. : Независимая фирма «Класс», 2000. – 304с.
5. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424с.
6. Фрейд А. Эго и механизмы защиты / Пер. с англ. М. Гинзбурга. – М. : Эскмо, 2003. – 256с.
7. Харенко С. Г. Вплив психологічних захистів на формування емоційних дисфункцій підлітків / С. Г. Харенко //Актуальні проблеми психології. Т. 10. Частина 1. /За ред. академіка С.Д.Максименка. – К.: Главник, 2007. – 320 с.
8. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 607с.
9. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання : навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2004. – 679 с.
10. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. Посібник / Т.С. Яценко – К.: Либідь, 1996. – 264с.
11. Яценко Т. С. До проблеми пізнання індивідуальної неповторності архетипної символіки / Т.С. Яценко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія 12. Психологічні науки : Зб. Наукових праць. – К.:НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – № 33 (57). – С. 15 – 27.

© 2014

О. В. Магдич (м. Черкаси)

ГЛИБИННО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПІВ «ЗАДОВОЛЕННЯ» ТА «РЕАЛЬНОСТІ» У ФОРМУВАННІ ДЕСТРУКЦІЙ ПСИХІКИ

Постановка проблеми: Сучасний стан українського суспільства демонструє широку палітру процесів, що приводять до перегляду індивідуальної та соціальної психології особистості та створюють передумови для різноманітних форм та видів деструктивного розвитку особистості, а також її асоціальної, аддиктивної, делінквентної поведінки. За цієї умови особливого значення набуває пошук шляхів гармонізації особистості, що детермінується зовнішніми та внутрішніми факторами. Зазначена обставина розкриває необхідність вивчення глибинно-психологічних детермінант поведінки особистості, які в нашому дослідженні презентовано психологічними принципами «задоволення» та «реальності» в частині їх функційних особливостей у контексті формування деструкцій психіки.

Мета статті: Виявити особливості принципів «задоволення» та «реальності» у формуванні деструкцій психіки суб'єкта.

Основні уявлення про наявність компонентів психіки, що спрямовують суб'єкта на руйнування зовнішніх об'єктів та власної особистості сформовано в міфології, релігії, філософії Старого світу, психології сучасності. Проблема деструкції психіки суб'єкта актуалізувалась в ХХ столітті з розвитком глибинної психології. В словниках поняття «**деструкція**» (лат. destructio - руйнування, порушення нормальної структури, знищення) пов'язується з енергією Танатосу, інстинкту (потягу) смерті, що протилежні енергії лібідо за направленістю та функціями [5, С. 208; 20. С.90; 12, С.98].

Висвітлення проблеми деструкції представлено у працях А. Адлера (ідея про наявність у суб'єкта агресивного потягу), К. Юнга («лібідо має дві сторони: це сила, яка все прикрашає та сила, що в певних обставинах здатна до руйнування») [6], Е. Блейера (концепція амбівалентності почуттів суб'єкта), В. Штекеля (уявлення про біполярну природу суб'єкта: разом з бажанням жити, що є суттю сексуального бажання, функціонує бажання померти (Танатос)) С. Шпільрейна (деструктивні компоненти є невід'ємною частиною сексуального інстинкту) [2], О. Феніхеля (деструкція як причина становлення при об'єктивному винесенні суджень та в адаптації суб'єкта), М. Кляйн (ідея про те, що деструктивність є вродженим феноменом психіки) [7], В. Райха (виокремив захисну функцію деструктивного імпульсу, ідеї про залежність потягів до деструкції від сексуального блокування та про трансформацію енергій лібідо і мортідо у контексті садизму та мазохізму) [11], Е. Фрома (залежність міри невротичних розладів від міри обмежень суб'єкта) [7].

Психоаналітичне трактування принципу «задоволення» («pleasure principle») пов'язане з прагненням до отримання задоволення, що є характеристикою функціонування несвідомого. Реалізація принципу задоволення у теорії потягів висвітлюється психоаналізом через нейтралізацію в психіці суб'єкта інстинктивної напруги шляхом реалізації бажань, потреб, яким притаманна вродженість, домінування [17] та є «джерелом внутрішньої напруги й ознакою порушення гомеостазу» [16]. З допомогою них в психіці «здійснюється зв'язок зовнішнього та внутрішнього» [15].

Характеризуючи принципи реальності З. Фрейд акцентував увагу на: суперечливості їх взаємодії, зумовленої різноспрямованістю векторів діяльності їх першооснов (свідомого та несвідомого); домінуванні принципу реальності, який зумовлює пошук реалізації бажаного, опосередковано, з врахуванням умов, корисності та надійності задоволення (на відміну від негайного, прямого способу при пануванні принципу задоволення) та окреслив, що принцип задоволення на початку психічного життя проявляється вільніше, на відміну від зрілого етапу розвитку. Неоднозначність в інтерпретації принципу реальності прослідковуються у З. Фрейда від початкового розуміння його в якості модифікації, заміни принципу задоволення - до залежності, підпорядкованості останньому [9].

Інстинкт смерті (деструкції) в психоаналітичній теорії розуміють не тільки з точки зору спрямування його на зовнішній світ, але й через латентність функціонування у психіці суб'єкта у вигляді психічного конфлікту [15]. Психічний конфлікт, що є невід'ємною складовою функціонування психіки, в більшій частині відображає суперечність між біологічно активною і соціальною суттю суб'єкта тобто прагненнями «хочу» – «потрібно». Зазначена суперечність формується під впливом необхідності ефективної соціалізації суб'єкта умовою якої є долучення до цивілізації та культури, інкорпорації та інтеграції ідеалів, цінностей, заборон, табу суспільства, до якого він належить з одного боку, а з іншого прагнення до реалізації соціальних прагнень формують у суб'єкта самообмеження, втрату самобутності, впевненості, спонтанності та знецінення власної індивідуальності. В процесі соціалізації суб'єкту необхідно відмовлятися від примітивного задоволення біологічних потреб заради просоціального успіху та самореалізації, тому фрустрація, гнів, розчарування, витіснення та конфлікт є неминучими проявами боротьби принципу «задоволення» та принципу «реальності». Відкрите домінування принципу «задоволення» характерне інфантильному періоду розвитку зазнає змін в процесі становлення та соціалізації особистості. Останнє пов'язане з нездатністю принципу «задоволення» у самозбереженні організму в контексті адаптації до об'єктивної реальності: «під впливом прагнення організму до самозбереження цей принцип замінюється принципом «реальності», котрий, не полишаючи кінцевої мети – досягнення задоволення, відкладає можливості останнього і тимчасово терпить незадоволення у пошуку опосередкованого шляху до задоволення» [18;с.39].

В науковій літературі потрактування принципу «задоволення» розпочинається у психоаналітичній теорії з розкриття взаємозв'язку останнього з принципом константності Г. Т. Фехнера в частині збереження стабільності організму (гомеостазу), що визначило головну мету принципу «задоволення» -

зменшення внутрішньої напруги та встановлення рівноваги. Останнє дало змогу З. Фрейду розглядати принцип «задоволення» в якості економічного принципу збереження енергії: «при пануванні принципу задоволення існує достатньо засобів, способів для перетворення неприємних переживань на предмет спогадів і психологічної переробки» [18]. Варіативність способів задоволення бажань та нейтралізація внутрішньої напруги в працях З.Фрейда розкрито у контексті онтогенетичного розвитку суб'єкта (варіює від галюцинаційного відтворення спомену задоволення, що викликає у психіці малюка приємне почуття, до відходу від реальності притаманних процесу дорослішання (фантазії, ілюзії, проєкції з долученням захисної системи) та адаптації суб'єкта до реальності в процесі самореалізації через досягнення просоціальних цілей) [17;18].

Виходячи з ідей про дуалізм психічного та теорії інстинктів, психоаналіз трактує інстинкт (потяг) до смерті (деструкції, агресії, ненависті, знищення, руйнування, вбивства), як один з двох основних інстинктів суб'єкта, що протистоїть другому - інстинкту життя, сексуальності та самозбереження (Еросу), та які «у відношенні біологічних функцій або ж діють один супроти одного, або ж інтегруються» [19, С.69]. Особливістю інстинкту деструкції, на думку З. Фрейда, є факт того, що він «функціонує в кожній живій істоті і прагне привести її до розпаду, повернути життя до стану неживої матерії» [19; С 68].

Повернення психічного життя до стану неживої матерії, в контексті заявленої теми, проявляється на думку Дж. Рейнгольда через вплив принципу задоволення на психіку суб'єкта в якості «інертності, що спрямовується на суб'єкта, приємність бездіяльності, що стає засобом втечі від болю та страждань, ненадійності та напруження, уникання росту, нездатність до інтеграції, бажання спокою для свідомості, втрата автономності та енергії. Він діє як консервативна життєва тенденція: платонічне тяжіння до незмінного, постійного, абсолютного та діаметрально протилежного бажання: це інфантильне бажання самопоглинання, інцест, Фаустівське бажання цілковитого задоволення» [12].

Інертність має не тільки фізіологічну основу (одна з функцій мозку полягає в упередженні надмірного напруження (Е. Берн)) але й посилюється пов'язаними з особистою проблемою суб'єкта, психологічними детермінантами завдяки активності яких відбувається «усічення» енергії суб'єктом через несвідоме спрямування її на задоволення невіршених проблем дитинства.

Розщеплення принципу задоволення, на думку Е. Берна, відбувається за умови незрілості принципу реальності. За такої умови, в подальшому розвитку суб'єкт втрачає зв'язок між об'єктивною реальністю та її відображенням у власній психіці, оскільки при опрацюванні ситуацій у психіці стає пріоритетним суб'єктивне відображення кероване принципом «задоволення», а не об'єктивна дійсність з її законами (трансформація принципу «реальності» в зовнішньому аспекті). Неузгодженість зазначених принципів є детермінантою деструкції психіки суб'єкта через прояви конфліктності, агресивності, неадекватності та дискредитації стосовно об'єктивної реальності. Оскільки психічний апарат працює не стільки задля уникання неприємних відчуттів об'єктивного та суб'єктивного походження, але й заради збереження рівноваги психіки (забезпечує захисна система) за такої умови суб'єкт не усвідомлює власного внеску в руйнуванні власної особистості, стосунків, блокуванні самореалізації.

Окреслимо в контексті теми статті особливості функціонування зазначених принципів. Принцип «задоволення», керований несвідомим та маючи інстинктивну основу, в процесі соціалізації проходить «школу соціалізації через жорна цензури «Супер - Его» шляхом витіснень» [22]. Завдяки раціональності, нав'язаної зовні, реалізація принципу «задоволення» стає не прямою, як в дитинстві, а латентною, опосередкованою та символічною (в якості маскування) в частині прояву тенденцій «Ід», що суперечать нормативним цінностям (цензурі Супер-Его). Парадоксом дорослішання психіки є те, що «ціною, якою дитина набуває незалежність від батьків, стає їх злиття з її особистістю» через інтроєкти, норми, правила [17]. З цього моменту психіка «знайомиться» та наповнюється почуттям провини – потребою в покаранні, що походить від прагнення порушити обмеження (особливо Едипальну залежність). Як зазначає З.Фрейд, «зазвичай «Его» робить витіснення за завданням та дорученням Супер-Его » [18]. Однак витіснення, як і більша частина почуття провини, стає несвідомим, керує свідомим автоматично на латентному рівні. Так, А. Фрейд зазначає, що «за умови протистояння Его суб'єкта інстинктивному бажанню, що не схвалюється батьками, результат внутрішнього конфлікту залежить від сили лібідо, що керує бажаннями на противагу сили приглушення Супер-Его» [17]. Вирішення зазначеного конфлікту залежить від сили Едипальної залежності, як чинника відмови від задоволення власних потреб особистості, що розвивається, та єднання з вимогами Супер-Его (через інтроєкти та цінності батьків),

посилене страхом втрати батьківської любові та прихильності. Суб'єкт неусвідомлено переживає домінантність цінності батьківського ставлення та втрати їх прихильності, з одного боку, а з іншого - деструктивне почуття провини, що спричинює знецінення власної особистості та самозречення в частині задоволення власних потреб самореалізації, оскільки всі сили неусвідомлено віддає задля «ідеального» єднання з батьками та ілюзорності задоволення.

Принцип реальності у психіці починає формуватись в дитинстві з досвіду перших обмежень на пряме задоволення. [14]. Принципу реальності притаманна неоднозначність: з одного боку орієнтованість на об'єктивну реальність, що проявляється в прагненні до забезпечення адекватності зовнішньої активності відповідно до точності психічного відображення предметних умов ситуації, інша - направленість всередину. Призначення останньої полягає в тому, щоб «стримувати можливі емоційні прояви, які за умови складності внутрішнього світу при незадоволенні потреби оскільки останні постійно загрожують зруйнувати своїм хаотичним проявом (хвилею) діяльність спрямовану на відкладання задоволення потреби» [4, С.53]. Останнє дає можливість виокремити регулятивну та когнітивну характеристику принципу реальності (терпіння, вольова саморегуляція, прогнозування наслідків та користі поведінки, адаптація). Так, ознаками домінування принципу реальності в психіці суб'єкта є трансформація вільної енергії у зв'язану (за рахунок встановлення моральності), в контексті топіки характеристика системи «передсвідоме - свідоме», а в динамічному ракурсі принцип впливає на досягнення просоціальних цілей, самореалізацію суб'єкта [7; 17; 18; 19].

Пристаювання принципу задоволення до принципу реальності передбачає підкорення і відсторонення деструктивної сили задоволення від інстинктів, несумісних з встановленими суспільними цілями і стосунками та зміну змісту задоволення. Зі стабілізацією принципу реальності суб'єкт трансформується в організовану особистість з прагненнями до корисного задоволення у відношенні як власної особистості, так і соціуму. Під впливом принципу реальності в психіці розвивається функція розуму: розвиток вміння «випробовувати» та «передбачати» реальність, диференціація критеріїв моралі, істинності та хибності, шкоди та користі паралельно з розвитком психічних процесів та здатністю до міркування. Раціональність Супер-Его виникає з залежності суб'єкта від батьків і батьківський вплив стає його ядром. В подальшому, сприйнявши множинність суспільних та культурних впливів, воно «згущується в потужного представника моралі, вищих цінностей» [9]. Тому зовнішні обмеження, які спочатку покладались на індивіда батьками, іншими соціальними інстанціями, інтроєктуються в Я і стають його свідомістю, а внутрішні особливості, що не відповідають просоціально схвалюваним мотивам, витісняються в несвідоме, формуючи фундамент для деструкцій.

В контексті сказаного вище цікавою є думка Ф. Александера, яка розкриває розуміння витіснень в якості «процесу, протягом якого свідомо боротьба з вимогами дійсності (батьки і особи, що впливають на формування Супер-Его) переходить в несвідомі, автоматичні реакції» [9, С. 36]. Шляхом концентрації свідомого Я відбувається затвердження принципу реальності, що є свідченням «автономного розвитку інстинктів і фіксацію їх структури на рівні дитинства» [9, С. 37]. Зазначена особливість формує спрямованість психіки та складає сутність інстинктивної поведінки суб'єкта, який починає ставитись до себе вимогливо. На ранніх етапах розвитку вимогливість використовується задля адаптації слабкого Его, то на наступних етапах становлення особистості фіксується в якості інфантильності, стаючи перешкодою для адаптації та самореалізації суб'єкта оскільки стає презентантом інстинкту руйнування. Суб'єкт стає внутрішньо карати себе (тим самим стає покараним в дійсності) за нездійснені вчинки, або ж за вчинки несумісні з вимогами реальності та образом цивілізованої особистості. Таким чином, примус Супер-Его спрямований не просто на виконання вимог дійсності, а також на реалізацію вимог минулого періоду розвитку суб'єкта.

Конкретизуємо механізм функціонування Супер-Его як презентанта принципу реальності у психіці. У становленні особистості інстинкт руйнування найчіткіше проявляє себе через формування Супер-Его. «Стаючи на перешкоді не реалістичності бажань принципу задоволення керованого Ід і приймаючи участь подоланні Едіпового комплексу Супер-Его створює і захищає цілісність Я, забезпечує його розвиток під керівництвом принципу реальності» [9, С.72]. Останнє психіка отримує через направленість енергії потягів до руйнування (їх презентує Супер-Его) проти частини особистості (бажання, прагнення) створюючи умови для деструкцій. За такої умови джерелом морального ядра особистості є внутрішня деструктивність, а свідомість стає не тільки моральною інстанцією суб'єкта, але

й пронизується інстинктом смерті. Зазначені особливості імперативу Супер-Его «з одного боку фундують соціальне функціонування особистості, а з іншого залишаються імперативом для самодеструкції суб'єкта» [15, с. 264].

В процесі психокорекційної роботи вияв самодеструкцій, разом з ворожістю, агресивністю є своєрідними натяками до повернення на попередні етапи розвитку суб'єкта задля діагностики та корекції першопричин їх виникнення. Період дитинства та первинної соціалізації, під час яких суб'єкт залежить від батьків, залишає в психіці особливу формацію, в якій пролонговується батьківський вплив [19, С.66] В праці «Я і Воно» (1923) З. Фрейд висловив припущення, у відповідності з яким Над-Я, що виступає в якості критичної, оцінної інстанції, совісті та почуття провини, здатне розвивати по відношенню до Я жорсткість та вимогливість з притаманною тенденцією перетворення в мазохізм, садизм та нещадну злість. Зазначена обставина характеризує Над-Я в якості руйнівного компоненту, пов'язаного з направленістю аутоагресії суб'єкта. В праці «Незадоволеність культурою» (1930) З. Фрейд висловив думку єднання в садизмі та мазохізмі еротики та деструктивності, спрямованої зовні, або всередину. Почуття провини, що виникає внаслідок заборон та бажань суб'єкта, на думку Н. Герберта, «стимулює Его включати механізми захисту. Відповідно ситуації, коли почуття провини потребує задоволення, вимагає покарання і набуває якостей подібних до Ід. Его захищається від цього, використовуючи різні реактивні формації (нав'язливі неврози). При мазохістичних характерах необхідність страждання приносить задоволення, суб'єкт вивільняється від вимог Супер-Его, даючи собі волю в поведінці, яка приносить біль» [12, С.136]. У відповідності з останнім, задоволення через покарання формується під впливом заборон на задоволення лібідних бажань, яке отримується через покарання (блокування, вираження лібідних почуттів, формує єднання на негативі з первинними лібідними об'єктами). Пояснення жорстокості і деструкції суб'єкта Е. Фром вбачає у з'ясуванні залежності міри відповідальності специфічних умов розвитку суб'єкта (як різновиду принципу реальності) за виникнення у нього потреби до деструкцій та жорстокості, а також залежності характеру та інтенсивності задоволення в процесі їх переживання [7].

Превалювання деструктивних імпульсів суб'єкта виникає як компенсаторний механізм зміни домінування принципу задоволення та приглушення, обмеження, витіснення його в процесі соціалізації задля просоціальних цілей. На думку А. Маслоу особистості, обтяжені неврозом, який є результатом витіснених бажань, викривляє, висуває неадекватні вимоги до об'єктивної реальності, розглядає її крізь призму власних упереджень, викривлень та відходів від дійсності в чому допомагає *захисна система психіки*. А. Фрейд, Е. Гартманн, Е. Еріксон відводять «Его» роль посередника між особистістю і навколишнім середовищем, наділяють механізмами орієнтації, сприймання зовнішньої та внутрішньої реальності, адаптації до неї, асиміляції зовнішніх та внутрішніх стимулів [10, С.25]. «Его» керується вторинними процесами (мислення, аналіз, синтез, диференціація), відповідає за досягнення задоволення та орієнтує особистість за принципом реальності. Однак реалізація вторинного процесу пов'язана з заміщенням первинних процесів «Ід» та інтеграцією імпульсів, які виходять із «Ід», «Супер-Его» та зовнішнього світу. Такі взаємовідносини структурних елементів психіки спричиняють напругу й формують механізми опрацювання тривоги – психологічні захисти, що *спотворюють або приховують загрозливі імпульси від суб'єкта* зумовлюючи відходи від реальності і слугуючи примітивному рівню принципу задоволення [2; 17]. Таким чином, незважаючи на проголошення автономності від первинних потягів, самостійність та стабільність «Его» забезпечується завдяки дії захисних механізмів й створення певної внутрішньої реальності (за Е. Гартманном), яка має сублімаційний або символічний характер. Тому, взаємодіючи з нерозв'язаним конфліктом, Его захищає себе шляхом уникання конфлікту, відсторонення від нього, за допомогою актуалізації захисних механізмів.

Таким чином, через формування захисної системи суб'єкт засвоює зовнішнє, об'єктивне, соціальне і трансформує у внутрішнє, суб'єктивне, психічне з набуттям здатності формування власного ставлення до об'єктивної реальності (у працях Ж. Піаже, П. Жане, П. Я. Гальперіна це процес інтеріоризації). Даний процес переходу зовнішніх практичних дій у внутрішні розумові дії суб'єкта відбувається в залежності від міри вираження едипальної залежності, розвитку психічних процесів та ціннісних орієнтацій суб'єкта. Саме ієрархія цінностей слугує в якості активізації чи кристалізації поведінки суб'єкта за рахунок властивої їм раціональної регуляції та мети [6; 7], що зумовлюється свідомою і несвідомою сферами психіки. Згідно зі сказаним, обтяженість направленості психіки неусвідомленими

суперечностями, конфліктами ускладнює адаптацію до реальності та самореалізацію, оскільки суб'єкт неусвідомлено отримує задоволення від негативу внутрішнього (знецінення, критичність, дискредитація, самодепривація) та зовнішнього походження (залежність від знущань, побиття, приниження з боку оточення).

Зформоване завдяки виховавчим деструктивним впливам «тонельне» мислення (вузькопрофільність) формує у свідомості ілюзію неможливості змін чому сприяє співвіднесеність з функціонуванням захисної системи, ідеалом Я, а також відповідність бажаного з вимогами суспільства. Направленість до ідеального Я та до глибинних цінностей (цінності інфантильного періоду розвитку) ускладнює процес адаптації суб'єкта до адаптації в соціумі. За такої умови завданням психокорекції є зниження протидії про соціальному росту і забезпечення органічного живлення природною енергією суб'єкта, що сприяє збільшенню енергії для досягнень та самореалізації.

Психокорекційна робота в психодинамічній парадигмі розкриває вихід на суб'єктивізм та висвітлює його заданість та залежність від об'єктивного (омертвілого, статичного, повторюваного) в психіці. Основна повторюваність походить з Едипальної залежності, яка презентує перший закон - норматив соціуму через табу на лібідні (інцестні) почуття. Сила тяжіння до первинних лібідних об'єктів спричинює фіксованість, «залипання» з первинним лібідним об'єктом через інтроєкти батьківських персон (Супер-Его), а в подальшому формує направленість психіки на несвідомому рівні в результаті табу на чуттєве єднання з ними. Однак, автономія несвідомої сфери проявляється в тому що «незавершені справи дитинства які сигналізуються на поверхні в об'єктивній актуальній поведінці, завершені на несвідомому рівні» [23;24]. Для психіки немає незавершених справ, оскільки вона діє за принципом «задоволення», що не терпить незавершених справ. Таким чином напруга, породжена едипальною залежністю нейтралізується через ілюзії, викривлення та відходи від реальності. В подальшому житті формується психологічний автоматизм. Психіка з реалій життєвої ситуації несвідомо асимілює критерії, по яких відбувається єднання з інтроєктами батьків (наприклад через страждання в минулому, суб'єкт не обходить їх в теперішньому, оскільки в дорослому віці отримує своєрідний бонус – в стражданні він несвідомо єднається з первинними лібідними об'єктами та відчуває ілюзорну сили), які стали для суб'єкта єдиною можливою моделлю, оскільки в дитинстві не було іншої. Означене відбувається в ситуаціях які нагадують суб'єкту минулі приглушення самостійності, авторитаризм, знущання і завершення справ минулого відбувається через інтроєктування рис агресора за критерієм сили. В процесі соціалізації зазначені моменти проходять процес маскування, раціоналізації і витіснення (по причинах соціального неприйняття, відчуття сорому в Едипальній залежності), що сприяє внутрішньому розщепленню, оскільки психіці важко визнати функціонування у власній психіці того, від чого вона на ранніх етапах розвитку страждала.

Отже, в психокорекційній роботі важливо пам'ятати про те, що *принцип задоволення* йде в унісон з бажаннями людини, *принцип реальності* - це зобов'язання, яке людина має виконувати в контексті реалізації просоціальних цілей. Наявність суперечностей між ними є натяком про необхідність опосередкованого пошуку неспівпадіння, відсутності співвіднесення принципу задоволення та принципу реальності. З іншого боку складність психокорекційного процесу особистісної проблеми суб'єкта обтяжена її інтеграцією з принципом «задоволення», оскільки на процес самозмін впливають не тільки фізіологічні процеси інерції, але й зв'язок з лібідними об'єктами, «злиття» з ними, що зумовлює самодеструкції та деструктивні прояви поведінки в соціумі.

Резюме: В статті проаналізовані наукові точки зору касательно определения, функционирования и влияния принципов «удовольствия» и «реальности» и их особенностях в формировании деструкций психики. Главные акценты поставлено на психоаналитической и психодинамической парадигмах понимания функционирования обозначенных принципов. Рассматриваются глубинные аспекты функционирования и взаимосвязей принципов удовольствия и реальности в структуре психики личности. Акценты расставлены на выявлении особенностей противоречия данных принципов в формировании деструкций субъекта, а также представлен обобщенный анализ опыта групп АСПП в контексте рассматриваемой темы. Проведен анализ роли принципов «удовольствия» и «реальности» в формировании психологической инерции, личностной проблемы и блокировки потенциала субъекта.

Резюме: In the article the scientific points of view are analysed concerning determination, functioning and influence of principles " of pleasure" and " reality" and their features in forming of destructions of psyche. Main accents are put on psychoanalytic and психодинамической paradigms of understanding of functioning of mark principles. The deep aspects of functioning and intercommunications of principles of pleasure and reality are examined in the structure of psyche of personality. Accents are placed on the exposure of features of contradiction of these principles in forming of destructions of subject, and also the generalized analysis of experience of groups of АСПП is presented in the context of the examined theme. The analysis of role of principles " of pleasure" and " reality" is conducted in forming of psychological inertia, personality problem that blocking of potential of subject.

Література:

1. Horney K. Neurosis and Human Growth: The Struggle Toward Self-Realization. N.Y.: W.W.Norton & Co, 1950 [Текст] / К. Horney - СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа и БСК, 1997
2. Spielrein S. (Wien). Die Destruktion als Ursache des Werdens. Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschungen [Текст] / S. Spielrein - том IV, 1912 г., 465-503 с.
3. Берн Е. Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных [Текст] / Е. Берн - К.: PSYLIB, 2004.- 304с.
4. Василюк Ф.Е. Гедонистическое переживание.// Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций [Текст] / Ф. Е. Василюк - М.: Издательство Московского университета, 1984.- 345 с.
5. Грицанов А. А. Новейший философский словарь [Текст] / А. А. Грицанов — Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. - 896 с
6. Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б. Словарь по психоанализу [Текст] / Ж. Лапланш, Ж. - Б. Понталис ; пер. с франц. Н. С. Автономовой. — М.: Высш. шк., 1996. — 623 с.
7. Лейбин В. Словарь – справочник по психоанализу [Текст] / В. Лейбин — М.: АСТ Москва, 2010г. - С.158
8. Мокшанцев Р., Мокшанцева А. Социальная психология. Учебное пособие для ВУЗов. [Текст] / Р. Мокшанцев, А. Мокшанцева – Изд.: Сибирское соглашение, Инфра- М, 2001 г.- С. 212.
9. Маркузе Г. Эрос и цивилизация [Текст] / Г. Маркузе -М.: Смысл, 1988- 300 с.127
10. Карвасарский Б. Д. Психотерапевтическая энциклопедия [Текст] / Б.Д. Карвасарский - СПб.: Питер, 2002. – 1024 с.
11. Райх В. Сексуальна революція [Текст] / В. Райх- М.: ПЕРСЭ, 2004.- 240с.
12. Рейнгольд Дж. Мать, тревога и смерть. Комплекс трагической смерти.- [Текст] / Дж. Рейнгольд - М.: ПЕРСЭ, 2004.- 384с.
13. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія [Текст] / О.М. Степанов – Київ: «Академвидав», 2006.- 422с.
14. Фрейд З. Положения о двух принципах психической деятельности //Основные психологические теории в психоанализу [Текст] / З. Фрейд - М.: Гос издат,-1923.-С.82-89.
15. Фрейд З. Психоанализ. Религия. Культура [Текст] / З. Фрейд - М, 1992, с. 264
16. Фрейд З. Лекции по психоанализу [Текст] / З. Фрейд - М.: Смысл, 1988-С.334-349.
17. Фрейд А. Теория и практика детского психоанализа. [Текст] / А. Фрейд. пер. с англ. и нем. - М.: Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, 1999 — 384 с.
18. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия [Текст] / З. Фрейд — М.: Современные проблемы, 1925. — 110 с.
19. Фрейд, З. Основные принципы психоанализу [Текст] / З.Фрейд - «Рефл Бук», «Ваклер», 1998. – 283 с.
20. Фромм Э. Бегство от свободы [Текст] / З.Фрейд - Ваклер, 1998. – 280 с
21. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. [Текст] / В.Б.Шапар – Х.: Прапор, 2004.- 640 с.

22. Яценко Т.С. Взаємозв'язки свідомого і несвідомого та їх вплив на адаптованість суб'єкта [Текст] / Т.С. Яценко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: педагогіка і психологія.- Зб.статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2009. –Вип.21. Ч.1.- С.28-44
23. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції феноменологія, теорія і практика. [Текст] / Т.С. Яценко - Київ.: «Вища школа», 2006.- С. 200-228.
24. Яценко Т.С., Іваненко Б.Б., Аврамченко С.М. «Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції» [Текст] / Т.С. Яценко - Київ «Вища школа», 2008.- 334с.
25. Яценко Т.С. Теорія та практика групової психокорекції [Текст] / Т.С. Яценко – Київ «Вища школа», 2004.- 500с.

© 2014

А. Е. Мелоян (м. Слов'янськ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ОБ'ЄКТНИХ ВІДНОШЕНЬ В ГЛИБИННІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Проблема об'єктних відносин є актуальною для вчених, незалежно від напрямку їх досліджень. Особливо гостро стоїть ця проблема в глибинно-психологічних підходах у зв'язку з тим, що предметом дослідження даного напрямку є цілісна психіка в її свідомих і несвідомих проявах.

Об'єктні відношення – це неусвідомлюваний, проте досить усталений аспект психіки суб'єкта, генезис якого сягає в дитинство до первинних лібідних об'єктів і задає емотивність єднання з оточуючим світом, людьми, предметами, які певною частиною символізують їх характеристики завдяки проєкції об'єктних відношень [3]. Важливо наголосити на емоційному навантаженні символів як лібідними, так і агресивними почуттями. Тому пізнавати їх з метою глибинної психологічної корекції вкрай важливо. *Пізнання об'єктних відношень є необхідною передумовою об'єктивності наукового знання як такого.* Зрозуміло, що за такого підходу джерело сексуального потягу як органічного субстрату відходить на задній план; навпаки, посилюється значення праобразу людей, до яких виникли перші лібідні потяги. Такий підхід є швидше психологічним, а не біологічним, адже поняття "потяг" замінюється поняттям "відношення".

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Теоретичний аналіз літератури показав, що проблемою об'єктних відносин займалися такі психоаналітики, як З. Фрейд, А. Фрейд, М. Кляйн, Д. Боулбі, О. Кернберг, Х. Кохут, М. Маллер, Т. С. Яценко та ін. Говорячи про "об'єктне відношення", а не про відношення до об'єкта (чи суб'єкта), ми намагаємося підкреслити момент взаємодії, а не ставлення як таке. Іншими словами, у процесі психокорекції об'єкт (предмет) починає існувати лише після того, як суб'єкт (протагоніст) вступає з ним у взаємодію, під впливом чого формується "об'єктне відношення", яке ми досліджуємо і яке вказує також на активність самого об'єкта відносно даного суб'єкта, і на можливість детермінації поведінки останнього. Важливо відмітити суперечливість самого поняття "об'єкт". З одного боку, він варіативний, взаємозамінний (наприклад, на оральній стадії розвитку лібідо значущість будь-якого об'єкта визначається лише тим, чи можна його з'їсти); а з іншого боку, спостерігається його сталість в детермінації психіки, що пов'язано, на наш погляд, з Едиповою ситуацією. "Місце первинного лібідного об'єкта залишається святим і недоторканим". З. Фрейд одночасно стверджував, "що об'єкт є наймінливішим моментом потягу". Разом з тим він писав: "...знайти об'єкт, по суті справи – віднайти його заново" [4]. Мінливість об'єктів природно забезпечується механізмами компенсації, заміщення, перенесення, проєкції, сублімації, а зв'язок з первинним об'єктом лібідо (тобто сталість об'єкта, об'єктних відношень) відбувається завдяки дії механізмів ідентифікації, витіснення, проєкції і, загалом, Едиповій залежності суб'єкта. Сублімацією можна назвати "таку зміну мети і об'єкту, при яких до уваги береться соціальна оцінка".

Вчення про об'єктні відношення дозволяє зрозуміти особливості формування "Я" як особистості в цілому, ролі в цьому процесі об'єктності внутрішніх утворень, породжених емоційним аспектом соціальної перцепції суб'єкта, якому незмінно притаманна боротьба лібідо і мортідо.

Мета статті: аналіз проблеми об'єктних відносин у контексті глибинної психології та можливості їх пізнання методом активного соціально-психологічного навчання.